

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права
Кафедра історії

РОБОЧА ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА
ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

Рівень вищої освіти	Перший рівень
Спеціальність: освітня програма	014 Середня освіта: Середня освіта (Історія)

Затверджено рішенням Ради з якості ННП

Голова Ради з якості ННП
Стогова Ольга Володимирівна

ДАНІ ПРО ПОГОДЖЕННЯ

Розробник

Гончаренко Анатолій
Володимирович

Розглянуто і схвалено на засіданні робочої проєктної групи (РПГ) освітньої програми Середня освіта (Історія)	Керівник РПГ (гарант програми) Гончаренко Анатолій Володимирович
Розглянуто і схвалено на засіданні Кафедра історії	Завідувач кафедри Дегтярьов Сергій Іванович

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну

Повна назва навчальної дисципліни	Історія Середніх віків
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Навчально-науковий інститут права. Кафедра історії
Розробник(и)	Гончаренко Анатолій Володимирович
Рівень вищої освіти	Перший рівень вищої освіти, НРК – 6 рівень, QF-LLL – 6 рівень, FQ-EHEA – перший цикл
Тривалість вивчення навчальної дисципліни	один семестр
Обсяг навчальної дисципліни	Обсяг становить 5 кред. ЄКТС, 150 год., з яких 1 кред. ЄКТС, 30 год. становить курсова робота. Для денної форми навчання 80 год. становить контактна робота з викладачем (40 год. лекцій, 40 год. практичних занять), 70 год. становить самостійна робота.
Мова викладання	Українська

2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Статус дисципліни	Обов'язкова навчальна дисципліна для освітньої програми "Середня освіта (Історія)"
Передумови для вивчення дисципліни	Історія Стародавнього Світу
Додаткові умови	Додаткові умови відсутні
Обмеження	Обмеження відсутні

3. Мета навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є досягнення студентами сучасного конструктивного, фундаментального і критичного мислення та набуття системи спеціальних знань з Історії Середніх віків, її теорій та концепцій, історіографії, класифікації країн за їх політичною, економічною, соціальною системами, релігійно-конфесійною та культурною ознаками, особливостями державного устрою та міждержавних відносин.

4. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Західна Європа в Середньовіччя

Тема 1 Вступ до курсу. Криза рабовласництва та перехід від Античності до Середньовіччя. Падіння Західної Римської імперії та утворення варварських держав

Предмет курсу «Історія Середніх віків». Література до курсу. Історія походження терміну «середні віки». Хронологічні межі та періодизація історії середніх віків. Значення середніх віків для історії людства. Сутність феодалізму його соціально-економічна основа. Характерні риси раннього та розвинутого Середньовіччя. Класифікація середньовічних джерел. Економічна криза Римської імперії. Виникнення військової диктатури. Зростання політичної самостійності великих землевласників. Загострення соціальної боротьби її характер та значення для долі імперії. Причини та початок германських вторгнень на територію імперії наприкінці IV-V ст. Союзи германських племен. Навала гунів. Загальні типи ранньофеодальних варварських держав, утворених в епоху Великого переселення народів. Значення варварських завоювань.

Тема 2 Франкська держава раннього Середньовіччя

Походження франків. Завоювання франками Галлії. Утворення Франкського королівства Меровінгів у V ст. Господарство та суспільний лад франків у VI-VII ст. Причини послаблення центральної влади за часів наступників Хлодвіга. Перехід влади до майордомів. Перемога над арабами. Бенефеціальна реформа Карла Мартелла та її соціальні наслідки. Перехід королівського титулу до Піпіна Короткого. Війни франків проти лангобардів та виникнення Папської держави. Зростання Франкської держави при Карлі Великому. Утворення Франкської імперії. Розвиток феодальних відносин в епоху Капролінгів. Прекарії. Коммендації. Імунитет. Характеристика феодального помешкання Каролінгської епохи. Причини розпаду імперії Каролінгів. Верденський договір.

Тема 3 Західна Європа в IX–XI ст.

Загальні риси феодального ладу Західної Європи в другій половині XI ст. Процес закріпачення селян та їх становище. Характеристика верств феодалів і сенйоріально-вассальних відношень. Політична карта Західної Європи в IX-X ст. Норманські завоювання. Політична роздробленість Франції в IX-XI ст. і політика перших Капетингів. Суспільний лад англосаксонських королівств у період раннього Середньовіччя. Датські завоювання та їх значення в історії Англії. Особливості розвитку феодалізму в Німеччині. Утворення єдиної німецької ранньофеодальної держави. Політика короля Оттона I та утворення Німецької імперії. Боротьба римських пап і Германських імператорів за інвеституру.

Тема 4 Франція в XII–XV ст.

Посилення королівської влади та подолання роздробленості Франції в XII ст. Боротьба французьких королів з Англією в XII – на початку XIII ст. Альбігойські війни. Організація централізованого королівського керування у Франції в XII-XIII ст. Реформи Людовика Святого. Становище селянства та селянський рух у Франції в XII-XIII ст. Зовнішня і внутрішня політика Філіппа Красивого. Генеральні штати. Причини та початок Столітньої війни. Повстання у Парижі в 1356-1358 рр. Жакерія. Соціальна боротьба у Франції в кінці XIV – на початку XV ст. Бургиньони та арманьяки. Міські повстання та їх наслідки. Жанна д'Арк та закінчення Столітньої війни. Політичний і економічний розвиток Франції в другій пол. XV ст. Правління Людовика XI. Початок формування централізованої абсолютної монархії.

Тема 5 Англія в XII–XV ст.

Норманське завоювання Англії та його наслідки. Посилення королівської влади наприкінці XI – в першій половині XII ст. Реформи Генріха Плантагенета. Велика Хартія вольностей і встановлення баронської олігархії в Англії. Виникнення парламенту. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XII–XIII ст. Рух за реформу церкви в другій пол. XIV ст. Повстання Уота Тайлера. Повстання Джека Кеда. Причини, наслідки та підсумки війни Алої та Білої Рози. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XIV–XV ст. та формування абсолютної монархії.

Тема 6 Німеччина в XII–XV ст.

Особливості соціально-економічного та політичного розвитку Німеччини. Італійська політика германських імператорів у XII–XIII ст. Німецькі загарбання в слов'янських землях в XI–XIII ст. Союзи німецьких міст у XIII–XIV ст. Посилення роздробленості Німеччини в XIII–XIV ст. та розпад імперії.

Тема 7 Італія в XII–XV ст.

Особливості розвитку Південної Італії, Сицилії та Папської області. Міста Північної Італії в XII–XV ст. Посилення тиранії та її соціальні передумови. Соціальна боротьба у Флоренції. Повстання чомпі. Особливості становища селянства в різних районах Італії та повстання Дольчино.

Тема 8 Країни Піренейського півострова в XII–XV ст. Скандинавські країни в XII–XV ст.

Реконкіста в державах Піренейського півострова та її наслідки. Економічний та політичний розвиток Арагону, Кастилії та Португалії в XII–XIV ст. Посилення королівської влади та об'єднання Іспанії в XV ст. Виникнення королівств в Скандинавії. Данія, Норвегія, Швеція в Середньовіччя.

Тема 9 Візантія в V–XV ст.

Утворення Візантійської імперії. Особливості аграрного устрою, ремесла і торгівлі в IV–VI ст. Державний устрій Візантії. Церква та ересі у Візантії. Політика імператора Юстиніана I. Вторгнення слов'ян у Візантію та його наслідки. Візантія та Русь. Причини, соціальна суть і підсумки іконоборчого руху. Фемний лад. Розвиток вільного селянства. Масовий народний рух. Повстання Фоми Слов'янина. Завершення процесу феодалізації. Послаблення центральної влади наприкінці XI ст. Культура Візантії. Особливості економічного та політичного розвитку Візантії наприкінці XI–XII ст. Правління династії Комнінів. Соціальна боротьба та еретичний рух у XI–XII ст. Пізньовізантійський феодалізм у XIII–XV ст. та причини занепаду Візантійської імперії. Боротьба з турками-османами. Падіння Константинополя та його наслідки. Культура Візантії.

Тема 10 Церква в Європі в V–XV ст. Хрестові походи

Роль християнської церкви в розвитку духовної культури країн Європи в середні віки. Еволюція християнської церкви. Економічна база церкви й папства. Суспільно-політична роль церкви й папства. Церковні ордени. Соціальна суть ересей середніх віків. Основні типи еретичних рухів і головні їх ідеї. Боротьба церкви з еретичним рухом. Інквізиція. Передумови та причини хрестових походів. Перший хрестовий похід. Держави хрестоносців на Сході. Хрестові походи в XII ст. Четвертий хрестовий похід. «Дитячі» хрестові походи. Підсумки та значення хрестових походів.

Тема 11 Середньовічні міста

Основні теорії походження міст у середні віки. Причини виникнення середньовічних міст як центрів ремесла і торгівлі. Боротьба міст з сеньйорами, її соціальні основи і наслідки. Побут і громадська свідомість городян середніх віків. Характер і організація господарства міст у середні віки. Цеховий лад. Становище цехових підмайстрів і учнів. Основні етапи соціальної боротьби в середньовічному місті. Еволюція цехового устрою в XIV–XV ст. Торгівля і кредит у Західній Європі в XI–XV ст.

Модуль 2. Центрально-Східна Європа, Азія та Африка в Середньовіччя

Тема 12 Болгарія в V–XV ст. Сербія в V–XV ст. Хорватія в V–XV ст.

Слов'яни і протоболгари. Виникнення Болгарської держави у IX–X ст. Хан Крум (803–814 рр.). Болгарія за часів Бориса I (852–889 рр.) і Сімеона (893–927 рр.). Послаблення Болгарії у період царя Петра (927–970 рр.). Болгарські землі під владою Візантії. Внутрішньополітична боротьба в Болгарії і відновлення державності. Розквіт Другого Болгарського царства за Івана Асеня II. Занепад Другого Болгарського царства. Завоювання турками-османами Болгарії. Виникнення сербської держави. Суперництво між Візантією і Болгарією за сербські землі в IX ст. Вхідження сербських земель до «Самуїлової держави» (середина X ст.). Дуклянське королівство. Держава Неманичів (друга половина XII – перша половина XIV ст.). Піднесення Сербського королівства за часів Стефана Першовінчального. Сербія за часів правління Стефана Душана (1331–1355 рр.). Війни з Болгарією і Візантією. Початок османської експансії на Балканах. Битва на Косовому полі 1389 р. Визнання васальної залежності Сербією. Перші історичні відомості про хорватів. Початок правління династії Трпимировичів. Розквіт держави в другій половині IX – перші десятиліття X ст. Унія 1102 р. Монголо-татарська навала в хорватські землі в XIII ст. Хорватія наприкінці XIII ст. Хорватські землі під владою Венеції. Соціальна структура хорватського суспільства в XII–XV ст. Формування станово-представницької монархії в XIII ст. Початок османської експансії на Балканах. Розділ хорватських земель.

Тема 13 Угорщина в V–XV ст. Польща в V–XV ст. Московія в XIII–XV ст.

Населення середньовічної Угорщини. Навали угорців на Західну Європу. Виникнення ранньофеодальної держави. Іштван I. Соціальна структура ранньофеодального угорського суспільства. Внутрішні міжусобиці в XI ст. Внутрішні міжусобиці в XI – на початку XIII ст. «Золота булла» Андрія I. Зовнішня політика Угорського королівства в XII–XIII ст. Утвердження Анжуйської династії. Керівництво Трансильванією. Люксембурги в Угорщині. Розквіт Угорського королівства за Матяша I. Загибель угорської держави. Битва при Мохочі. Польські племена в V–IX ст. Утворення Польської держави. Перші князі. Польська держава в X – на початку XII ст. (внутрішня та зовнішня політика). Польща часів роздробленості та об'єднання країни під владою Владислава Локетекса. Державно-політичний лад Польщі в XIV–XV ст. Польсько-литовські відносини. Боротьба з Тевтонським орденом. Утворення та розвиток Московського князівства. Об'єднання північно-східних руських земель навколо Москви. Московська держава в XIII–XV ст. Зовнішня політика.

Тема 14 Чехія в V–XV ст. Словаччина в V–XV ст.

Ранні слов'янські племена на території Чехії. Чеські і словацькі землі в давнину. Чеська держава Пржемысловичів. Розвиток феодальних відносин у Чехії. Чехія в XI ст. Чехія в XII–XV ст. Зміни в політичній структурі держави. Гуситська революція (1415–1419 рр.) та Гуситські війни (1419–1437 рр.). Чехія у другій половині XV ст. Зміни в економічному та політичному житті. Особливості економічного розвитку Словаччини в X–XI ст. Політичний розвиток Словаччини в XI ст. Особливості економічного розвитку Словаччини в XII–XV ст. Політичний розвиток Словаччини в XII–XV ст.

Тема 15 Східна Азія в V–XV ст.

Південні та Північні китайські держави (V–VI ст.). Китайська культура в контексті буддизму, даосизму та конфуціанства. Правління династії Суй (531–618 рр.), розквіт імперії при династії Тан (618–907 рр.). Об'єднання Китаю під владою династії Сун (960–1279 рр.). Китай під владою монгольської династії Юань (1271–1368 рр.). Заснування Чжу Юаньчжаном нової китайської династії Мін (1368–1644 рр.). Японія в період Ямато. Синтоїзм. Початок розповсюдження в Японії буддизму та конфуціанства. Переворот Тайка (645 р.). Нарська монархія. Правління Фудзіваря (784–1086 рр.). Об'єднання Китаю під владою династії Сун (960–1279 рр.). Диктатура Тайра. Камакурський сьогунат (1192–1333 рр.). Реставрація Кемму (1333–1336 рр.). Утворення сьогунату Муроматі (1336–1507 рр.). Формування державності Кореї (Когурі, Печке, Силла). Корея в період династії Коре (920–1392 рр.). Корея в період династії Коре (920–1392 рр.). Корея під монгольським пануванням (1231–1356 рр.).

Тема 16 Західна Азія та Північна Африка в V–XV ст.

Виникнення ісламу та Арабський світ у V–XV ст. Ранньофеодальні утворення у арабів. Мухаммед (570–632 рр.). Ісламська картина світу. Об'єднання Аравії, утворення арабської держави. Правління перших «праведних» халіфів – Абу Бекра, Омара, Османа, Алі (632–661 рр.). Розкол в ісламі та його наслідки: сунізм, шіїзм. Арабські завоювання в період правовірних халіфів. Халіфат Омейядів (661–750 рр.) Омейяди та сунізм, політичний устрій та система управління. Халіфат Аббасидів (750–1258 рр.). Державний устрій Багдадського халіфату. Арабський. Схід після розпаду Багдадського халіфату. Халіфат Фатимідів (909–1171 рр.) Ісмаїлізм. Хрестові походи та їх наслідки для країн Близького Сходу та Північної Африки. Держава Айюбідів (1171–1517 рр.). Держава мамлюків в Єгипті (1250–1517 рр.). Становлення і еволюція османської державності в XII–XV ст. Крах Сельджуцької держави та виникнення держави турок-османів. Турецькі завоювання в XIV ст. Нашестя Тимура та його наслідки. Становлення Османської держави. Османська імперія в XIV–XV ст. Іран на початку арабського завоювання. Іран під владою монгольських ханів (1280–1353 рр.). Політичний розпад Ірану.

Тема 17 Південна Азія в V–XV ст.

Доісламська Індія в V–XI ст. Політична історія Індії в VI–XI ст. Індуїзм як спосіб життя. Соціальні основи індуської духовної традиції: варнашрама. Общинність як важливий структуроутворюючий принцип всього індійського укладу життя. Кастова система. Оформлення бхакті як ідеологічної течії (VI–XI ст.). Вчення Шанкари та його послідовників. Проникнення ісламу в Індію. Індія після ісламського завоювання (XIII–XV ст.). Політична історія Делійського султанату (1206–1526 рр.). Внутрішня структура Делійського султанату. Держави південної Індії.

<p>Тема 18 Тропічна та Південна Африка в V–XV ст.</p> <p>Базові цінності африканські цивілізації та африканський менталітет. Загальне та особливе в релігіях африканської цивілізації. Типологізація суспільного устрою в контексті політичних критеріїв: родові, ранньокласові суспільства та суспільства з державним устроєм. Африканська концепція соціального порядку та соціальні відносини. Державні утворення на південь від Сахари у VIII–XI ст. Держави Західної Африки: передумови для виникнення державних утворень. Гана (VII–XI ст.). Державні утворення на південь від Сахари в XII–XV ст. Держава Малі (XIII–XV ст.). Держава Мосі та міста-держави Хауса (XIII–XV ст.). Бенін та народи Йоруба (XIII–XV ст.). «Королівство» Конго (XIV–XV ст.). Держави Східної Африки. Зімбабве – держава Мвене Мутапа (XV ст.). Головні торгівельні міста на узбережжі Східної Африки в XII–XV ст.</p>
<p>Тема 19 Культура Середньовіччя</p> <p>Європейська культура раннього періоду середніх віків. Каролінгське Відродження. Європейська наука та університети XI–XV ст. Рицарство, його побут та менталітет у добу розвинутого Середньовіччя. Рицарська культура (епос, лірика, роман). Західноєвропейська міська література. Мистецтво та основні архітектурні стилі Європи в X–XV ст. Література та мистецтво раннього італійського Відродження. Гуманізм.</p>
<p>Тема 20 Великі географічні відкриття та формування колоніальної системи</p> <p>Передумови та етапи географічних відкриттів. Португальські та Іспанські експедиції. Х. Колумб. Відкриття морського шляху в Індію, колоніальні захоплення португальців. Перша навколосвітня подорож. Іспанська колонізація Карибського басейну. Завоювання Мексики і Перу. Португальські колонії. Католицька церква на нових землях. Географічні відкриття в басейні Тихого океану. Наслідки географічних відкриттів.</p>
<p>Модуль 3. Курсова робота</p>
<p>Тема 21 Курсова робота</p> <p>Захист курсової роботи</p>

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

РН1	Знати предмет, специфіку, періодизацію та основні проблеми історії середніх віків
РН2	Виявляти, аналізувати й опрацьовувати історичні джерела досліджуваного періоду
РН3	Визначати специфіку історичного розвитку провідних країн у добу Середньовіччя
РН4	Пояснювати особливості еволюції політичної, економічної та соціальної систем, розвитку культурної та релігійної сфер у країнах різних регіонів у період середніх віків
РН5	Розуміти взаємозв'язок між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності

6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів

Програмні результати навчання, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна.

Для спеціальності 014 Середня освіта:

ПР1	Виявляти системне мислення, встановлювати взаємозв'язки між історичними процесами на локальному, європейському, глобальному рівнях у контексті відповідних епох.
ПР2	Висвітлювати історичний процес об'єктивно на основі різноманітних джерел, трактувань; виважено представляти контроверсійні та суперечливі теми; виявляти стійкість до маніпуляції суспільною свідомістю навколо історичних подій та їх інтерпретацій; розуміти соціальні наслідки зловживання історією.
ПР3	Аналізувати загальні й специфічні риси розвитку історії України та всесвітньої історії, характеризувати різноманіття культур і національних спільнот; ідентифікувати себе у системах загальнолюдських, європейських і національних цінностей.
ПР4	Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.
ПР5	Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій і використовувати ці знання у професійній діяльності.
ПР6	Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
ПР8	Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
ПР10	Здійснювати аналіз ситуації з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.
ПР11	Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та педагогіки.

7. Роль освітнього компонента у формуванні соціальних навичок

Загальні компетентності та соціальні навички, формування яких забезпечує навчальна дисципліна:

СН4	Здатність спілкуватися іноземною мовою.
СН5	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
СН10	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
СН16	Здатність цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність.

8. Види навчальних занять

Тема 1. Вступ до курсу. Криза рабовласництва та перехід від Античності до Середньовіччя. Падіння Західної Римської імперії та утворення варварських держав

Лк1 "Вступ до курсу. Криза рабовласництва та перехід від Античності до Середньовіччя. Падіння Західної Римської імперії та утворення варварських держав" (денна)

Предмет курсу «Історія середніх віків». Термін «середні віки». Хронологічні межі та періодизація історії середніх віків. Значення середніх віків для історії людства. Сутність феодалізму його соціально-економічна основа. Характерні риси раннього, розвинутого та пізнього Середньовіччя. Класифікація середньовічних джерел. Економічна та політична криза Римської імперії. Формування християнської церкви. Загострення соціальної боротьби. «Варварські» народи в Римській імперії IV - V ст.: етнімічні назви, територія проживання. Велике переселення народів: причини та періоди (хвилі). Загальні типи ранньофеодальних варварських держав, утворених в епоху Великого переселення народів. Особливості процесу становлення феодалізму в королівствах західної Римської імперії.

С31 "Вступ до курсу. Криза рабовласництва та перехід від Античності до Середньовіччя. Падіння Західної Римської імперії та утворення варварських держав" (денна)

Предмет курсу «Історія середніх віків». Термін «середні віки». Хронологічні межі та періодизація історії середніх віків. Значення середніх віків для історії людства. Сутність феодалізму його соціально-економічна основа. Характерні риси раннього, розвинутого та пізнього Середньовіччя. Класифікація середньовічних джерел. Економічна криза Римської імперії. Реформи епохи домінанту. Політична криза. Виникнення військової диктатури. Ідеологія пізньоантичного суспільства. Еволюція християнської церкви. Народні рухи та ересі III – V ст. Стародавні германці: соціальна організація, господарство, побут. Державна та політична організація стародавніх германців. Кельти: племена, територія їх проживання. Господарство та кастово-кланова структура кельтів. Політична та правова система кельтів. Утворення варварських королівств

Тема 2. Франкська держава раннього Середньовіччя

Лк2 "Франкська держава раннього Середньовіччя" (денна)

Походження франків. Завоювання франками Галлії. Утворення Франкського королівства Меровінгів у V ст. Господарство та суспільний лад франків у VI-VII ст. Перемога над арабами. Бенефеціальна реформа Карла Мартелла та її соціальні наслідки. Війни франків проти лангобардів та виникнення Папської держави. Зростання Франкської держави при Карлі Великому. Утворення Франкської імперії. Розвиток феодальних відносин в епоху Каролінгів. Причини розпаду імперії Каролінгів. Верденський договір.

С32 "Франкська держава раннього Середньовіччя" (денна)

Походження франків. Завоювання франками Галлії. Утворення Франкського королівства Меровінгів у V ст. Господарство та суспільний лад франків у VI-VII ст. Перемога над арабами. Бенефеціальна реформа Карла Мартелла та її соціальні наслідки. Війни франків проти лангобардів та виникнення Папської держави. Зростання Франкської держави при Карлі Великому. Утворення Франкської імперії. Розвиток феодальних відносин в епоху Каролінгів. Причини розпаду імперії Каролінгів. Верденський договір.

Тема 3. Західна Європа в IX–XI ст.

Лк3 "Західна Європа в IX–XI ст." (денна)

Загальні риси феодального ладу Західної Європи в другій половині XI ст. Процес закріпачення селян та їх становище. Характеристика верств феодалів і сеньйорально-васальних відношень. Політична карта Західної Європи в IX–X ст. Норманські завоювання. Політична роздробленість Франції в IX–XI ст. і політика перших Капетингів. Суспільний лад англосаксонських королівств у період раннього Середньовіччя. Датські завоювання та їх значення в історії Англії. Особливості розвитку феодалізму в Німеччині. Утворення єдиної німецької ранньофеодальної держави. Політика короля Оттона I та утворення Німецької імперії. Боротьба римських пап і германських імператорів за інвеституру. Арабське завоювання Вестготського королівства. Мусульманське володарювання на території Піренейського півострова. Культурне піднесення арабської ал-Андалуз (VIII–X ст.).

СЗ3 "Західна Європа в IX–XI ст." (денна)

Загальні риси феодального ладу Західної Європи в другій половині XI ст. Процес закріпачення селян та їх становище. Характеристика верств феодалів і сеньйорально-васальних відношень. Політична карта Західної Європи в IX–X ст. Норманські завоювання. Політична роздробленість Франції в IX–XI ст. і політика перших Капетингів. Суспільний лад англосаксонських королівств у період раннього Середньовіччя. Датські завоювання та їх значення в історії Англії. Особливості розвитку феодалізму в Німеччині. Утворення єдиної німецької ранньофеодальної держави. Політика короля Оттона I та утворення Німецької імперії. Боротьба римських пап і германських імператорів за інвеституру. Арабське завоювання Вестготського королівства. Мусульманське володарювання на території Піренейського півострова. Культурне піднесення арабської ал-Андалуз (VIII–X ст.).

Тема 4. Франція в XII–XV ст.

Лк4 "Франція в XII–XV ст." (денна)

Посилення королівської влади та подолання роздробленості Франції в XII ст. Боротьба французьких королів з Англією в XII – на початку XIII ст. Альбігойські війни. Організація централізованого королівського правління в Франції в XII–XIII ст. Реформи Людовика Святого. Становище селянства та селянський рух у Франції в XII–XIII ст. Зовнішня і внутрішня політика Філіпа Красивого. Генеральні штати. Причини та початок Столітньої війни. Повстання у Парижі в 1356-1358 рр. Жакерія. Соціальна боротьба у Франції наприкінці XIV – на початку XV ст. Бургиньони та арманьяки. Міські повстання та їх наслідки. Жанна Д'арк та закінчення Столітньої війни. Політичний і економічний розвиток Франції в другій пол. XV ст. Правління Людовика XI. Початок формування централізованої абсолютної монархії.

С34 "Франція в XII–XV ст." (денна)

Посилення королівської влади та подолання роздробленості Франції в XII ст. Боротьба французьких королів з Англією в XII – на початку XIII ст. Альбігойські війни. Організація централізованого королівського правління в Франції в XII–XIII ст. Реформи Людовика Святого. Становище селянства та селянський рух у Франції в XII–XIII ст. Зовнішня і внутрішня політика Філіпа Красивого. Генеральні штати. Причини та початок Столітньої війни. Повстання у Парижі в 1356-1358 рр. Жакерія. Соціальна боротьба у Франції наприкінці XIV – на початку XV ст. Бургиньони та арманьяки. Міські повстання та їх наслідки. Жанна Д'арк та закінчення Столітньої війни. Політичний і економічний розвиток Франції в другій пол. XV ст. Правління Людовика XI. Початок формування централізованої абсолютної монархії.

Тема 5. Англія в XII–XV ст.

Лк5 "Англія в XII–XV ст." (денна)

Норманське завоювання Англії та його наслідки. Посилення королівської влади наприкінці XI – в першій половині XII ст. Реформи Генріха Плантагенета. Велика Хартія вольностей і встановлення баронської олігархії в Англії. Виникнення парламенту. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XII–XIII ст. Рух за реформу церкви в другій пол. XIV ст. Повстання Уота Тайлера. Повстання Джека Кеда. Причини, наслідки та підсумки війни Алої та Білої Рози. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XIV–XV ст. та формування абсолютної монархії.

С35 "Англія в XII–XV ст." (денна)

Норманське завоювання Англії та його наслідки. Посилення королівської влади наприкінці XI – в першій половині XII ст. Реформи Генріха Плантагенета. Велика Хартія вольностей і встановлення баронської олігархії в Англії. Виникнення парламенту. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XII–XIII ст. Рух за реформу церкви в другій пол. XIV ст. Повстання Уота Тайлера. Повстання Джека Кеда. Причини, наслідки та підсумки війни Алої та Білої Рози. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XIV–XV ст. та формування абсолютної монархії.

Тема 6. Німеччина в XII–XV ст.

Лк6 "Німеччина в XII–XV ст." (денна)

Особливості соціально-економічного та політичного розвитку Німеччини. Італійська політика германських імператорів у XII–XIII ст. Німецькі загарбання в слов'янських землях в XI–XIII ст. Союзи німецьких міст у XIII–XIV ст. Посилення роздробленості Німеччини в XIII–XIV ст. та розпад імперії.

С36 "Німеччина в XII–XV ст." (денна)

Особливості соціально-економічного та політичного розвитку Німеччини. Італійська політика германських імператорів у XII–XIII ст. Німецькі загарбання в слов'янських землях в XI–XIII ст. Союзи німецьких міст у XIII–XIV ст. Посилення роздробленості Німеччини в XIII–XIV ст. та розпад імперії.

Тема 7. Італія в XII–XV ст.

Лк7 "Італія в XII–XV ст." (денна)

Особливості розвитку Південної Італії, Сицилії та Папської області. Міста Північної Італії в XII–XV ст. Посилення тиранії та її соціальні передумови. Соціальна боротьба у Флоренції. Повстання чомпі. Особливості становища селянства в різних районах Італії та повстання Дольчино.

С37 "Італія в XII–XV ст." (денна)

Особливості розвитку Південної Італії, Сицилії та Папської області. Міста Північної Італії в XII–XV ст. Посилення тиранії та її соціальні передумови. Соціальна боротьба у Флоренції. Повстання чомпі. Особливості становища селянства в різних районах Італії та повстання Дольчино.

Тема 8. Країни Піренейського півострова в XII–XV ст. Скандинавські країни в XII–XV ст.

Лк8 "Країни Піренейського півострова в XII–XV ст. Скандинавські країни в XII–XV ст." (денна)

Реконкіста в державах Піренейського півострова та її наслідки. Економічний та політичний розвиток Арагону, Кастилії та Португалії в XII–XIV ст. Посилення королівської влади та об'єднання Іспанії в XV ст. Виникнення королівств в Скандинавії. Данія, Норвегія, Швеція в Середньовіччя.

С38 "Країни Піренейського півострова в XII–XV ст. Скандинавські країни в XII–XV ст." (денна)

Реконкіста в державах Піренейського півострова та її наслідки. Економічний та політичний розвиток Арагону, Кастилії та Португалії в XII–XIV ст. Посилення королівської влади та об'єднання Іспанії в XV ст. Виникнення королівств в Скандинавії. Данія, Норвегія, Швеція в Середньовіччя.

Тема 9. Візантія в V–XV ст.

Лк9 "Візантія в V–XV ст." (денна)

Утворення Візантійської імперії. Особливості аграрного устрою, ремесла і торгівлі в IV–VI ст. Державний устрій Візантії. Церква та ересі у Візантії. Політика імператора Юстиніана I. Вторгнення слов'ян у Візантію та його наслідки. Візантія та Русь. Причини, соціальна суть і підсумки іконоборчого руху. Фемний лад. Розвиток вільного селянства. Масовий народний рух. Повстання Фоми Слов'янина. Завершення процесу феодалізації. Послаблення центральної влади наприкінці XI ст. Культура Візантії. Особливості економічного та політичного розвитку Візантії наприкінці XI–XII ст. Правління династії Комнінів. Соціальна боротьба та еретичний рух у XI–XII ст. Пізньовізантійський феодалізм у XIII–XV ст. та причини занепаду Візантійської імперії. Боротьба з турками-османами. Падіння Константинополя та його наслідки. Культура Візантії.

С39 "Візантія в V–XV ст." (денна)

Утворення Візантійської імперії. Особливості аграрного устрою, ремесла і торгівлі в IV–VI ст. Державний устрій Візантії. Церква та ересі у Візантії. Політика імператора Юстиніана I. Вторгнення слов'ян у Візантію та його наслідки. Візантія та Русь. Причини, соціальна суть і підсумки іконоборчого руху. Фемний лад. Розвиток вільного селянства. Масовий народний рух. Повстання Фоми Слов'янина. Завершення процесу феодалізації. Послаблення центральної влади наприкінці XI ст. Культура Візантії. Особливості економічного та політичного розвитку Візантії наприкінці XI–XII ст. Правління династії Комнінів. Соціальна боротьба та еретичний рух у XI–XII ст. Пізньовізантійський феодалізм у XIII–XV ст. та причини занепаду Візантійської імперії. Боротьба с турками-османами. Падіння Константинополя та його наслідки. Культура Візантії.

Тема 10. Церква в Європі в V–XV ст. Хрестові походи

Лк10 "Церква в Західній Європі в раннє Середньовіччя" (денна)

.Роль християнської церкви в розвитку духовної культури країн Європи в середні віки. Еволюція християнської церкви. Економічна база церкви й папства. Суспільно-політична роль церкви й папства. Церковні ордени. Соціальна суть ересей середніх віків. Основні типи еретичних рухів і головні їх ідеї. Боротьба церкви з еретичним рухом. Інквізиція. Передумови та причини хрестових походів. Перший хрестовий похід. Держави хрестоносців на Сході. Хрестові походи в XII ст. Четвертий хрестовий похід. «Дитячі» хрестові походи. Підсумки та значення хрестових походів.

С310 "Церква в Західній Європі в раннє Середньовіччя" (денна)

Роль християнської церкви в розвитку духовної культури країн Європи в середні віки. Еволюція християнської церкви. Економічна база церкви й папства. Суспільно-політична роль церкви й папства. Церковні ордени. Соціальна суть ересей середніх віків. Основні типи еретичних рухів і головні їх ідеї. Боротьба церкви з еретичним рухом. Інквізиція. Передумови та причини хрестових походів. Перший хрестовий похід. Держави хрестоносців на Сході. Хрестові походи в XII ст. Четвертий хрестовий похід. «Дитячі» хрестові походи. Підсумки та значення хрестових походів.

Тема 11. Середньовічні міста

Лк11 "Середньовічні міста" (денна)

Теорії походження та причини виникнення середньовічних міст. Відокремлення ремесла від сільського господарства, формування міського життя. Населення та зовнішній вигляд середньовічних міст. Боротьба міст з сеньйорами, формування міського самоуправління. Середньовічні стани міського населення. Цеховий устрій середньовічних міст. Становище цехових підмайстрів і учнів їх боротьба з майстрами. Боротьба цехів з патриціями. Торгівля і кредит у Західній Європі в XI-XV ст. Купецькі гільдії.

С311 "Середньовічні міста" (денна)

Теорії походження та причини виникнення середньовічних міст. Відокремлення ремесла від сільського господарства, формування міського життя. Населення та зовнішній вигляд середньовічних міст. Боротьба міст з сеньйорами, формування міського самоуправління. Середньовічні стани міського населення. Цеховий устрій середньовічних міст. Становище цехових підмайстрів і учнів їх боротьба з майстрами. Боротьба цехів з патриціями. Торгівля і кредит у Західній Європі в XI-XV ст. Купецькі гільдії.

Тема 12. Болгарія в V–XV ст. Сербія в V–XV ст. Хорватія в V–XV ст.

Лк12 "Болгарія в V–XV ст. Сербія в V–XV ст. Хорватія в V–XV ст." (денна)

Слов'яни і протоболгари. Виникнення Болгарської держави у IX–X ст. Хан Крум (803–814 рр.). Болгарія за часів Бориса I (852–889 рр.) і Сімеона (893–927 рр.). Послаблення Болгарії у період царя Петра (927–970 рр.). Болгарські землі під владою Візантії. Внутрішньополітична боротьба в Болгарії і відновлення державності. Розквіт Другого Болгарського царства за Івана Асеня II. Занепад Другого Болгарського царства. Завоювання турками-османами Болгарії. Виникнення сербської держави. Суперництво між Візантією і Болгарією за сербські землі в IX ст. Вхід сербських земель до «Самуїлової держави» (середина X ст.). Дуклянське королівство. Держава Неманичів (друга половина XII – перша половина XIV ст.). Піднесення Сербського королівства за часів Стефана Першовінчального. Сербія за часів правління Стефана Душана (1331–1355 рр.). Війни з Болгарією і Візантією. Початок османської експансії на Балканах. Битва на Косовому полі 1389 р. Визнання васальної залежності Сербією. Перші історичні відомості про хорватів. Початок правління династії Трпимировичів. Розквіт держави в другій половині IX – перші десятиліття X ст. Унія 1102 р. Монголо-татарська навала в хорватські землі в XIII ст. Хорватія наприкінці XIII ст. Хорватські землі під владою Венеції. Соціальна структура хорватського суспільства в XII–XV ст. Формування станово-представницької монархії в XIII ст. Початок османської експансії на Балканах. Розділ хорватських земель.

С312 "Болгарія в V–XV ст. Сербія в V–XV ст. Хорватія в V–XV ст." (денна)

Слов'яни і протоболгари. Виникнення Болгарської держави у IX–X ст. Хан Крум (803–814 рр.). Болгарія за часів Бориса I (852–889 рр.) і Сімеона (893–927 рр.). Послаблення Болгарії у період царя Петра (927–970 рр.). Болгарські землі під владою Візантії. Внутрішньополітична боротьба в Болгарії і відновлення державності. Розквіт Другого Болгарського царства за Івана Асеня II. Занепад Другого Болгарського царства. Завоювання турками-османами Болгарії. Виникнення сербської держави. Суперництво між Візантією і Болгарією за сербські землі в IX ст. Вхід сербських земель до «Самуїлової держави» (середина X ст.). Дуклянське королівство. Держава Неманичів (друга половина XII – перша половина XIV ст.). Піднесення Сербського королівства за часів Стефана Першовінчального. Сербія за часів правління Стефана Душана (1331–1355 рр.). Війни з Болгарією і Візантією. Початок османської експансії на Балканах. Битва на Косовому полі 1389 р. Визнання васальної залежності Сербією. Перші історичні відомості про хорватів. Початок правління династії Трпимировичів. Розквіт держави в другій половині IX – перші десятиліття X ст. Унія 1102 р. Монголо-татарська навала в хорватські землі в XIII ст. Хорватія наприкінці XIII ст. Хорватські землі під владою Венеції. Соціальна структура хорватського суспільства в XII–XV ст. Формування станово-представницької монархії в XIII ст. Початок османської експансії на Балканах. Розділ хорватських земель.

Тема 13. Угорщина в V–XV ст. Польща в V–XV ст. Московія в XIII–XV ст.

Лк13 "Угорщина в V–XV ст. Польща в V–XV ст. Московія в XIII–XV ст." (денна)

Населення середньовічної Угорщини. Навали угорців на Західну Європу. Виникнення ранньофеодальної держави. Іштван I. Соціальна структура ранньофеодального угорського суспільства. Внутрішні міжусобиці в XI ст. Внутрішні міжусобиці в XI – на початку XIII ст. «Золота булла» Андрія I. Зовнішня політика Угорського королівства в XII–XIII ст. Утвердження Анжуйської династії. Керівництво Трансильванією. Люксембурги в Угорщині. Розквіт Угорського королівства за Матяша I. Загибель угорської держави. Битва при Мохочі. Польські племена в V–IX ст. Утворення Польської держави. Перші князі. Польська держава в X – на початку XII ст. (внутрішня та зовнішня політика). Польща часів роздробленості та об'єднання країни під владою Владислава Локетек. Державно-політичний лад Польщі в XIV–XV ст. Польсько-литовські відносини. Боротьба з Тевтонським орденом. Утворення та розвиток Московського князівства. Об'єднання північно-східних руських земель навколо Москви. Московська держава в XIII–XV ст. Зовнішня політика.

СЗ13 "Угорщина в V–XV ст. Польща в V–XV ст. Московія в XIII–XV ст." (денна)

Населення середньовічної Угорщини. Навали угорців на Західну Європу. Виникнення ранньофеодальної держави. Іштван I. Соціальна структура ранньофеодального угорського суспільства. Внутрішні міжусобиці в XI ст. Внутрішні міжусобиці в XI – на початку XIII ст. «Золота булла» Андрія I. Зовнішня політика Угорського королівства в XII–XIII ст. Утвердження Анжуйської династії. Керівництво Трансильванією. Люксембурги в Угорщині. Розквіт Угорського королівства за Матяша I. Загибель угорської держави. Битва при Мохочі. Польські племена в V–IX ст. Утворення Польської держави. Перші князі. Польська держава в X – на початку XII ст. (внутрішня та зовнішня політика). Польща часів роздробленості та об'єднання країни під владою Владислава Локетек. Державно-політичний лад Польщі в XIV–XV ст. Польсько-литовські відносини. Боротьба з Тевтонським орденом. Утворення та розвиток Московського князівства. Об'єднання північно-східних руських земель навколо Москви. Московська держава в XIII–XV ст. Зовнішня політика.

Тема 14. Чехія в V–XV ст. Словаччина в V–XV ст.

Лк14 "Чехія в V–XV ст. Словаччина в V–XV ст." (денна)

Ранні слов'янські племена на території Чехії. Чеські і словацькі землі в давнину. Чеська держава Пржемысловичів. Розвиток феодальних відносин у Чехії. Чехія в XI ст. Чехія в XII–XV ст. Зміни в політичній структурі держави. Гуситська революція (1415–1419 рр.) та Гуситські війни (1419–1437 рр.). Чехія у другій половині XV ст. Зміни в економічному та політичному житті. Особливості економічного розвитку Словаччини в X–XI ст. Політичний розвиток Словаччини в XI ст. Особливості економічного розвитку Словаччини в XII–XV ст. Політичний розвиток Словаччини в XII–XV ст.

СЗ14 "Чехія в V–XV ст. Словаччина в V–XV ст." (денна)

Ранні слов'янські племена на території Чехії. Чеські і словацькі землі в давнину. Чеська держава Пржемысловичів. Розвиток феодальних відносин у Чехії. Чехія в XI ст. Чехія в XII–XV ст. Зміни в політичній структурі держави. Гуситська революція (1415–1419 рр.) та Гуситські війни (1419–1437 рр.). Чехія у другій половині XV ст. Зміни в економічному та політичному житті. Особливості економічного розвитку Словаччини в X–XI ст. Політичний розвиток Словаччини в XI ст. Особливості економічного розвитку Словаччини в XII–XV ст. Політичний розвиток Словаччини в XII–XV ст.

Тема 15. Східна Азія в V–XV ст.

Лк15 "Східна Азія в V–XV ст." (денна)

Південні та Північні китайські держави (V–VI ст.). Китайська культура в контексті буддизму, даосизму та конфуціанства. Правління династії Суй (531–618 рр.), розквіт імперії при династії Тан (618–907 рр.). Об'єднання Китаю під владою династії Сун (960–1279 рр.). Китай під владою монгольської династії Юань (1271–1368 рр.). Заснування Чжу Юаньчжаном нової китайської династії Мін (1368–1644 рр.). Японія в період Ямато. Синтоїзм. Початок розповсюдження в Японії буддизму та конфуціанства. Переворот Тайка (645 р.). Нарська монархія. Правління Фудзівары (784-1086 рр.). Об'єднання Китаю під владою династії Сун (960–1279 рр.). Диктатура Тайра. Камакурський сьогунат (1192–1333 рр.). Реставрація Кемму (1333–1336 рр.). Утворення сьогунату Муроматі (1336–1507 рр.). Формування державності Кореї (Когурі, Печке, Силла). Корея в період династії Коре (920–1392 рр.) Корея в період династії Коре (920–1392 рр.). Корея під монгольським пануванням (1231–1356 рр.).

СЗ15 "Східна Азія в V–XV ст." (денна)

Південні та Північні китайські держави (V–VI ст.). Китайська культура в контексті буддизму, даосизму та конфуціанства. Правління династії Суй (531–618 рр.), розквіт імперії при династії Тан (618–907 рр.). Об'єднання Китаю під владою династії Сун (960–1279 рр.). Китай під владою монгольської династії Юань (1271–1368 рр.). Заснування Чжу Юаньчжаном нової китайської династії Мін (1368–1644 рр.). Японія в період Ямато. Синтоїзм. Початок розповсюдження в Японії буддизму та конфуціанства. Переворот Тайка (645 р.). Нарська монархія. Правління Фудзівары (784-1086 рр.). Об'єднання Китаю під владою династії Сун (960–1279 рр.). Диктатура Тайра. Камакурський сьогунат (1192–1333 рр.). Реставрація Кемму (1333–1336 рр.). Утворення сьогунату Муроматі (1336–1507 рр.). Формування державності Кореї (Когурі, Печке, Силла). Корея в період династії Коре (920–1392 рр.) Корея в період династії Коре (920–1392 рр.). Корея під монгольським пануванням (1231–1356 рр.).

Тема 16. Західна Азія та Північна Африка в V–XV ст.

Лк16 "Західна Азія та Північна Африка в V–XV ст." (денна)

Виникнення ісламу та Арабський світ у V–XV ст. Ранньофеодальні утворення у арабів. Мухаммед (570–632 рр.). Ісламська картина світу. Об'єднання Аравії, утворення арабської держави. Правління перших «праведних» халіфів – Абу Бекра, Омара, Османа, Алі (632–661 рр.). Розкол в ісламі та його наслідки: сунізм, шіїзм. Арабські завоювання в період правовірних халіфів. Халіфат Омейядів (661–750 рр.) Омейяди та сунізм, політичний устрій та система управління. Халіфат Аббасидів (750–1258 рр.). Державний устрій Багдадського халіфату. Арабський. Схід після розпаду Багдадського халіфату. Халіфат Фатимідів (909–1171 рр.) Ісмаїлізм. Хрестові походи та їх наслідки для країн Близького Сходу та Північної Африки. Держава Айюбідів (1171–1517 рр.). Держава мамлюків в Єгипті (1250–1517 рр.). Становлення і еволюція османської державності в XII–XV ст. Крах Сельджуцької держави та виникнення держави турок-османів. Турецькі завоювання в XIV ст. Нашестя Тимура та його наслідки. Становлення Османської держави. Османська імперія в XIV–XV ст. Іран на початку арабського завоювання. Іран під владою монгольських ханів (1280–1353 рр.). Політичний розпад Ірану.

СЗ16 "Західна Азія та Північна Африка в V–XV ст." (денна)

Виникнення ісламу та Арабський світ у V–XV ст. Ранньофеодальні утворення у арабів. Мухаммед (570–632 рр.). Ісламська картина світу. Об'єднання Аравії, утворення арабської держави. Правління перших «праведних» халіфів – Абу Бекра, Омара, Османа, Алі (632–661 рр.). Розкол в ісламі та його наслідки: сунізм, шіїзм. Арабські завоювання в період правовірних халіфів. Халіфат Омейядів (661–750 рр.) Омейяди та сунізм, політичний устрій та система управління. Халіфат Аббасидів (750–1258 рр.). Державний устрій Багдадського халіфату. Арабський Схід після розпаду Багдадського халіфату. Халіфат Фатимідів (909–1171 рр.) Ісмаїлізм. Хрестові походи та їх наслідки для країн Близького Сходу та Північної Африки. Держава Айюбідів (1171–1517 рр.). Держава мамлюків в Єгипті (1250–1517 рр.). Становлення і еволюція османської державності в XII–XV ст. Крах Сельджуцької держави та виникнення держави турок-османів. Турецькі завоювання в XIV ст. Нашестя Тимура та його наслідки. Становлення Османської держави. Османська імперія в XIV–XV ст. Іран на початку арабського завоювання. Іран під владою монгольських ханів (1280–1353 рр.). Політичний розпад Ірану.

Тема 17. Південна Азія в V–XV ст.

Лк17 "Південна Азія в V–XV ст." (денна)

Доісламська Індія в V–XI ст. Політична історія Індії в VI–XI ст. Індуїзм як спосіб життя. Соціальні основи індуської духовної традиції: варнашрама. Общинність як важливий структуроутворюючий принцип всього індійського укладу життя. Кастова система. Оформлення бхакті як ідеологічної течії (VI–XI ст.). Вчення Шанкари та його послідовників. Проникнення ісламу в Індію. Індія після ісламського завоювання (XIII–XV ст.). Політична історія Делійського султанату (1206–1526 рр.). Внутрішня структура Делійського султанату. Держави південної Індії.

СЗ17 "Південна Азія в V–XV ст." (денна)

Доісламська Індія в V–XI ст. Політична історія Індії в VI–XI ст. Індуїзм як спосіб життя. Соціальні основи індуської духовної традиції: варнашрама. Общинність як важливий структуроутворюючий принцип всього індійського укладу життя. Кастова система. Оформлення бхакті як ідеологічної течії (VI–XI ст.). Вчення Шанкари та його послідовників. Проникнення ісламу в Індію. Індія після ісламського завоювання (XIII–XV ст.). Політична історія Делійського султанату (1206–1526 рр.). Внутрішня структура Делійського султанату. Держави південної Індії.

Тема 18. Тропічна та Південна Африка в V–XV ст.

Лк18 "Тропічна та Південна Африка в V–XV ст." (денна)

Базові цінності африканські цивілізації та африканський менталітет. Загальне та особливе в релігіях африканської цивілізації. Типологізація суспільного устрою в контексті політичних критеріїв: родові, ранньокласові суспільства та суспільства з державним устроєм. Африканська концепція соціального порядку та соціальні відносини. Державні утворення на південь від Сахари у VIII–XI ст. Держави Західної Африки: передумови для виникнення державних утворень. Гана (VII–XI ст.). Державні утворення на південь від Сахари в XII–XV ст. Держава Малі (XIII–XV ст.). Держава Мосі та міста-держави Хауса (XIII–XV ст.). Бенін та народи Йоруба (XIII–XV ст.). «Королівство» Конго (XIV–XV ст.). Держави Східної Африки. Зімбабве – держава Мвене Мутапа (XV ст.). Головні торгівельні міста на узбережжі Східної Африки в XII–XV ст.

<p>С318 "Тропічна та Південна Африка в V–XV ст." (денна)</p> <p>Базові цінності африканські цивілізації та африканський менталітет. Загальне та особливе в релігіях африканської цивілізації. Типологізація суспільного устрою в контексті політичних критеріїв: родові, ранньокласові суспільства та суспільства з державним устроєм. Африканська концепція соціального порядку та соціальні відносини. Державні утворення на південь від Сахари у VIII–XI ст. Держави Західної Африки: передумови для виникнення державних утворень. Гана (VII–XI ст.). Державні утворення на південь від Сахари в XII–XV ст. Держава Малі (XIII–XV ст.). Держава Мосі та міста-держави Хауса (XIII–XV ст.). Бенін та народи Йоруба (XIII–XV ст.). «Королівство» Конго (XIV–XV ст.). Держави Східної Африки. Зімбабве – держава Мвене Мутапа (XV ст.). Головні торгівельні міста на узбережжі Східної Африки в XII–XV ст.</p>
<p>Тема 19. Культура Середньовіччя</p>
<p>Лк19 "Культура Середньовіччя" (денна)</p> <p>Європейська культура раннього періоду середніх віків. Каролінгське Відродження. Європейська наука та університети XI–XV ст. Рицарство, його побут та менталітет у добу розвинутого Середньовіччя. Рицарська культура (епос, лірика, роман). Європейська міська література. Мистецтво та основні архітектурні стилі в Європі X–XV ст. Література та мистецтво раннього італійського Відродження. Гуманізм.</p>
<p>С319 "Культура Середньовіччякультура" (денна)</p> <p>Європейська культура раннього періоду середніх віків. Каролінгське Відродження. Європейська наука та університети XI–XV ст. Рицарство, його побут та менталітет у добу розвинутого Середньовіччя. Рицарська культура (епос, лірика, роман). Європейська міська література. Мистецтво та основні архітектурні стилі в Європі X–XV ст. Література та мистецтво раннього італійського Відродження. Гуманізм.</p>
<p>Тема 20. Великі географічні відкриття та формування колоніальної системи</p>
<p>Лк20 "Великі географічні відкриття та формування колоніальної системи." (денна)</p> <p>Передумови та етапи географічних відкриттів. Португальські та Іспанські експедиції. Х. Колумб. Відкриття морського шляху в Індію, колоніальні захоплення португальців. Перша навколосвітня подорож. Іспанська колонізація Карибського басейну. Завоювання Мексики і Перу. Португальські колонії. Католицька церква на нових землях. Географічні відкриття в басейні Тихого океану. Наслідки географічних відкриттів.</p>
<p>С320 "Великі географічні відкриття та формування колоніальної системи." (денна)</p> <p>Португальські та Іспанські експедиції. Х. Колумб. Відкриття морського шляху в Індію, колоніальні захоплення португальців. Перша навколосвітня подорож. Іспанська колонізація Карибського басейну. Завоювання Мексики і Перу. Португальські колонії. Католицька церква на нових землях. Географічні відкриття в басейні Тихого океану. Наслідки Великих географічних відкриттів.</p>

9. Стратегія викладання та навчання

9.1 Методи викладання та навчання

Дисципліна передбачає навчання через:

МН1	Лекційне навчання
-----	-------------------

МН2	Евристичне навчання
МН3	Навчання на основі досліджень (RBL)

Участь у груповій роботі, участь у конкурсах, олімпіадах, наукових симпозиумах. Критична оцінка літератури, виконання творчих завдань.

Лекції надають студентам теоретичну основу знань про політичну, економічну, соціальну та культурну історію країн різних регіонів впродовж понад як тисячі років від падіння Західної Римської імперії до XV ст. Лекції доповнюються семінарськими заняттями, які надають студентам можливість аналізувати та критично оцінювати набуті теоретичні знання. Написання курсової роботи передбачає ідентифікацію студентами історичної термінології та фактажу за часовими та територіальними ознаками. Самостійному навчанню сприятиме підготовка до семінарських занять, презентації, а також робота над курсовою роботою. Під час демонстрації презентацій студенти розвиватимуть навички комунікативного спілкування, критичного та аналітичного мислення.

9.2 Види навчальної діяльності

НД1	Проблемні лекції
НД2	Підготовка до семінарського заняття
НД3	Підготовка мультимедійних презентацій
НД4	Підготовка курсової роботи

10. Методи та критерії оцінювання

10.1. Критерії оцінювання

Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$90 \leq RD \leq 100$
Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$82 \leq RD < 89$
Загалом правильна робота з певною кількістю помилок	4 (добре)	$74 \leq RD < 81$
Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$64 \leq RD < 73$
Виконання задовольняє мінімальним критеріям	3 (задовільно)	$60 \leq RD < 63$
Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$35 \leq RD < 59$
Необхідний повторний курс з навчальної дисципліни	2 (незадовільно)	$0 \leq RD < 34$

10.2 Методи поточного формативного оцінювання

	Характеристика	Дедлайн, тижні	Зворотний зв'язок
--	----------------	----------------	-------------------

МФО1 Опитування та усні коментарі викладача за його результатами	Застосування лекційних теоретичних знань в підготовці до практичних занять за темами з метою поглиблення знань, формування, закріплення знань, умінь і навичок, застосування їх у нових ситуаціях. Опитування передбачає самоконтроль ефективності засвоєння знань, умінь, навичок, повторення вивченого. Цей вид навчання орієнтує на репродуктивне засвоєння знань, умінь і навичок.	Згідно з розкладом протягом навчальних модулів	На практичних заняттях
МФО2 Обговорення проблемних питання, здатність аналізувати, оцінювати та об'єктивно інтерпретувати інформацію, робити обґрунтовані судження на практичних заняттях та їх обговорення	Проблемне навчання передбачає послідовні й цілеспрямовані пізнавальні завдання, які студенти розв'язують під керівництвом викладача. Обговорення завдань має методологічно-практичний характер і потребує роздумів, викликає в здобувачів пізнавальний інтерес, спирається на попередній досвід.	Згідно з розкладом протягом начального модулю	На практичних заняттях
МФО3 Тести (автоматизовані тести) для контролю навчальних досягнень здобувачів	Застосування лекційних та практичних теоретичних знань в підготовці до тестових завдань	Згідно з розкладом	Практичні заняття

10.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

	Характеристика	Дедлайн, тижні	Зворотний зв'язок
МСО1 Опитування викладача та обговорення проблемних питань	Проблемне навчання передбачає послідовні й цілеспрямовані пізнавальні завдання, які студенти розв'язують під керівництвом викладача. Обговорення завдань має методологічно-практичний характер і потребує роздумів, викликає в здобувачів пізнавальний інтерес, спирається на попередній досвід.	Практичні заняття	Коментарі викладача, доповнення студентів

МСО2 Виконання індивідуального дослідницького проєкта (підготовка, презентація, захист)	Застосування лекційних та практичних теоретичних знань в підготовці до тестових завдань	Згідно з розкладом	Взаємооцінювання студентів
МСО3 Проміжний модульний контроль у формі тестування	Застосування лекційних теоретичних знань в підготовці до практичних занять за темами	Атестаційні тижні	Обговорення результатів тестування
МСО4 Підсумковий контроль: екзамен	Застосування лекційних теоретичних та практичних знань в підготовці до екзамену з метою контролю ефективності засвоєння знань, умінь, навичок, повторення вивченого. Цей вид навчання орієнтує на репродуктивне засвоєння знань, умінь і навичок	Екзаменаційний тиждень	Згідно з розкладом
МСО5 Написання та захист курсової роботи	Отримання практичного та теоретичного досвіду роботи з документацією та інформаційними джерелами	Атестаційний тиждень	Згідно з розкладом

Контрольні заходи:

		Максимальна кількість балів	Можливість перескладання з метою підвищення оцінки
Перший семестр вивчення		100 балів	
МСО1. Опитування викладача та обговорення проблемних питань		30	
		30	Ні
МСО2. Виконання індивідуального дослідницького проєкта (підготовка, презентація, захист)		10	
		10	Ні
МСО3. Проміжний модульний контроль у формі тестування		20	
		20	Ні
МСО4. Підсумковий контроль: екзамен		40	
		40	Ні

Курсова робота:

		Максимальна кількість балів	Можливість перескладання з метою підвищення оцінки
Перший семестр вивчення		100 балів	
МСО5. Написання та захист курсової роботи		100	
		100	Ні
Другий семестр вивчення		100 балів	
МСО1. Опитування викладача та обговорення проблемних питань		30	
		30	Ні
МСО2. Виконання індивідуального дослідницького проєкта (підготовка, презентація, захист)		10	
		10	Ні
МСО3. Проміжний модульний контроль у формі тестування		20	
		20	Ні
МСО4. Підсумковий контроль: екзамен		40	
		40	Ні

Форма підсумкового контролю: – іспит, що проводиться у письмовій формі за тестовими технологіями.

Написання та захист курсової роботи - оцінюється в межах 100 балів, з них 50 виклад теоретичного матеріалу, 10 оформлення бібліографії, 40 захист роботи.

11. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

11.1 Засоби навчання

ЗН1	Бібліотечні фонди
ЗН2	Комп'ютери, комп'ютерні системи та мережи
ЗН3	Мультимедіа, відео- і звуковідтворювальна, проєкційна апаратура (відеокамери, проєктори, екрани, смартдошки тощо)

11.2 Інформаційне та навчально-методичне забезпечення

Основна література	
1	Історія держави і права зарубіжних країн. Курс лекцій. Навчальне видання / за ред. В.М. Щербатюка. Київ: Видавництво «Фенікс», 2021. 536 с.
2	Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
4	Еко У. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Експедиції. Торгівля. Утопії. Харків: Фоліо, 2020. 704 с.

5	Еко У. Історія Європейської цивілізації. Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста. Харків: Фоліо, 2019. 672 с.
Допоміжна література	
1	Балух В.О., Балух О.В., Коцур В.П. Ранньомодерна Європа: підручник. Чернівці: Наші книги, 2016. 704 с.
2	Балух В.О. Коцур В.В. Культура ранньомодерної Європи: підручник. Харків: Фоліо, 2017. 495 с.
3	Балух В.О., Коцур В.П. Практикум з історії Середніх віків: навчальний посібник. Чернівці: Наші книги, 2016. 424 с.
4	Гордієнко В., Г. Гордієнко Г., Кривошея І., Салата О. Історія середніх віків. Практикум. Частина 1. Київ: КНТ, 2018. 545 с.
5	Гордієнко В., Г. Гордієнко Г., Кривошея І., Салата О. Історія середніх віків. Практикум. Частина 2. Київ: КНТ, 2018. 623 с.
6	Кузовков В.В., Горбенко К.В. Історія середніх віків: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти. Миколаїв: Іліон, 2020. 247 с.
7	Еко У. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани. Харків: Фоліо, 2018. 704 с.
8	Еко У. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Замки. Торговці. Поети. Харків: Фоліо, 2018. 763 с.
9	Abulafia D. The Western Mediterranean Kingdoms: The Struggle for Dominion, 1200-1500. Routledge, 2016. 321 p.
10	Bartlett R. Blood Royal: Dynastic Politics in Medieval Europe. Cambridge University Press, 2020. 672 p.
Інформаційні ресурси в Інтернеті	
1	Все для історика. Форум «історія середніх віків». URL: https://istoryk.at.ua/forum/7
3	Середньовічні історичні джерела. URL: http://vostlit.info
4	Медієвіст. URL: https://www.medievist.org.ua/

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Програма навчальної дисципліни	Усього годин	Навчальна робота, аудиторних годин				Самостійна робота здобувача вищої освіти за видами, годин					
			Усього, ауд. год.	Лекції	Практичні заняття	Лабораторні роботи	Усього, год.	Самостійне опрацювання матеріалу	Підготовка до практичних занять	Підготовка до лабораторних робіт	Підготовка до контрольних заходів	Виконання самостійних позааудиторних завдань
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
денна форма навчання												
Модуль 1. Західна Європа в Середньовіччя												
1	Вступ до курсу. Криза рабовласництва та перехід від Античності до Середньовіччя. Падіння Західної Римської імперії та утворення варварських держав	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
2	Франкська держава раннього Середньовіччя	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
3	Західна Європа в IX–XI ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
4	Франція в XII–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
5	Англія в XII–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
6	Німеччина в XII–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
7	Італія в XII–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
8	Країни Піренейського півострова в XII–XV ст. Скандинавські країни в XII–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
9	Візантія в V–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
10	Церква в Європі в V–XV ст. Хрестові походи	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
11	Середньовічні міста	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
Модуль 2. Центрально-Східна Європа, Азія та Африка в Середньовіччя												
1	Болгарія в V–XV ст. Сербія в V–XV ст. Хорватія в V–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
2	Угорщина в V–XV ст. Польща в V–XV ст. Московія в XIII–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
3	Чехія в V–XV ст. Словаччина в V–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
4	Східна Азія в V–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
5	Західна Азія та Північна Африка в V–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
6	Південна Азія в V–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
7	Тропічна та Південна Африка в V–XV ст.	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
8	Культура Середньовіччя	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
9	Великі географічні відкриття та формування колоніальної системи	5	4	2	2	0	1	0.5	0.5	0	0	0
Модуль 3. Курсова робота												
1	Курсова робота	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Контрольні заходи												
1	екзамен	30	0	0	0	0	30	0	0	0	30	0
Індивідуальні завдання												
1	курслова робота	30	0	0	0	0	30	0	0	0	0	30
<i>Всього з навчальної дисципліни (денна форма навчання)</i>		<i>150</i>	<i>80</i>	<i>40</i>	<i>40</i>	<i>0</i>	<i>70</i>	<i>10</i>	<i>10</i>	<i>0</i>	<i>30</i>	<i>20</i>

	<p style="text-align: center;">РЕГЛАМЕНТ ДИСЦИПЛІНИ «Історія Середніх віків»</p> <p>Ступінь вищої освіти Перший рівень вищої освіти, НРК – 6 рівень, QF-LLL – 6 рівень, FQ-ЕНЕА – перший цикл Спеціальність: освітня програма 014 Середня освіта: Середня освіта (Історія) Рік навчання 2024 Тривалість один семестр Форма навчання денна Мова викладання українська</p>
Викладач(і)	Гончаренко Анатолій Володимирович
Контактна інформація викладача	e-mail: a.goncharenko@yur.sumdu.edu.ua +380505896102
Час та місце проведення консультацій	Щопонеділка о 15.00-16.00, ауд. Н-213 Google meet https://meet.google.com/vqe-wjyv-gru
Посилання на освітні платформи для онлайн занять	Google meet https://meet.google.com/qjx-hpzv-ahf
Посилання на силабус в каталозі курсів	https://pg.cabinet.sumdu.edu.ua/report/course/7d44e824dd9aea7bcbeacdbed7707684692573
Засоби зворотного зв'язку із групою щодо отримання та опрацювання виданих матеріалів	e-mail: a.goncharenko@yur.sumdu.edu.ua Гончаренко А. В. +380505896102 Viber, Telegram

ПОЛІТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Політика щодо академічної доброчесності

Всі роботи, визначені регламентом, повинні бути виконані здобувачем самостійно. Під час виконання письмового модульного або підсумкового контролю списування заборонене. Роботи здобувача вищої освіти не повинні містити плагіату, фактів фабрикації та фальсифікації списування. Всі письмові роботи проходять перевірку унікальності з наступним аналізом викладачем результатів перевірки з метою визначення коректності посилань на текстові та ілюстративні запозичення.

Під час вивчення дисципліни неприпустимими також є інші прояви академічної недоброчесності, перелік яких визначено Кодексом академічної доброчесності університету.

У разі, якщо викладачем виявлено порушення академічної доброчесності з боку здобувача вищої освіти під час вивчення навчальної дисципліни, викладач має право вчинити одну з наступних дій:

- знизити на величину до 40% включно кількість балів, отриманих при виконанні завдання на практичному занятті;
- надати рекомендації щодо доопрацювання обов'язкового домашнього завдання із зниженням підсумкової кількості отриманих балів на величину 25% включно;
- не зараховувати обов'язкове домашнє завдання без надання права його перероблення;
- призначити перескладання письмового модульного або підсумкового контролю із зниженням

підсумкової кількості отриманих балів на величину до 15% включно;
- відмовити в перескладанні письмового модульного або підсумкового контролю.

Політика щодо використання інструментів штучного інтелекту при виконанні завдань навчальної дисципліни

Політика використання інструментів штучного інтелекту (ChatGPT, Tome тощо) оголошується викладачем на початку курсу.

Заборонено використовувати інструменти штучного інтелекту для підготовки робіт, визначених силабусом та регламентом навчальної дисципліни.

Несанкціоноване використання інструментів штучного інтелекту є порушенням академічної доброчесності.

Політика щодо використання матеріалів з джерел відкритого доступу

При використанні здобувачами освіти матеріалів з джерел відкритого доступу для підготовки робіт, визначених силабусом та регламентом навчальної дисципліни, вони обов'язково мають дотримуватись умов ліцензій Creative Commons на використання об'єктів авторського права.

Політика щодо відвідування

Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних обставин (хвороба, міжнародне стажування тощо) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн формі).

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Роботи (завдання, презентації, реферати, курсові тощо), що були вчасно здані оцінюються згідно пункту 9.3 силабусу. Роботи, які здаються з порушенням строків без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Роботи, які виконані з недотриманням вимог повертаються на доопрацювання. Перескладання модульних контрольних робіт відбувається з дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо оскарження результатів оцінювання

Оскарженню можуть підлягати результати оцінювання з модульних та семестрових атестацій. Для цього здобувач має подати апеляцію на ім'я директора/декана у день проведення атестаційного заходу чи після оголошення результатів його складання, але не пізніше наступного робочого дня. За розпорядженням директора створюється комісія з розгляду апеляції.

За рішенням апеляційної комісії оцінка може змінюватися у разі встановлення порушень під час проведення атестацій.

Критерії оцінювання

Політика оцінювання

Політика оцінювання здійснюється за нормами викладеними в силабусі дисципліни: 100 балів, з них 60 поточні семестрові та 40 іспит. Сумативний підсумковий контроль навчальних досягнень по дисципліні включає: Поточні контрольні роботи (проміжний модульний контроль) - дві тестові роботи по 10 балів. Ситуативні завдання (усне опитування) - на семінарських заняттях протягом семестру до 30 балів. Максимальну оцінку, яку може отримати студент за одне опитування 3 бали (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок), 2 бали (загалом правильна робота з певною кількістю помилок), 1 бал (виконання задовольняє мінімальні критерії). Пошуково-дослідне завдання (підготовка, презентація, захист) - виконання протягом семестру 2 завдань з оцінюванням кожного 5 балів (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок), 4 (загалом правильна робота з певною кількістю помилок), 3 (непогано, але зі значною кількістю недоліків), 2 бали (виконання задовольняє мінімальні критерії); Підсумковий контроль: іспит - проводиться у письмовій формі за тестовими технологіями 40 балів. Написання та захист курсової роботи - оцінюється в межах 100 балів, з них 50 виклад теоретичного матеріалу, 10 оформлення бібліографії, 40 захист роботи. Студент не допускається до іспиту, якщо набрав менше 35 балів із запланованих робіт з дисципліни. Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит має бути не менше ніж 25

балів.